

Onderzoekslijnen en pilots AI en participatie

Menno van der Veen, 6 april 2025

Uitgangspunt

AI-toepassingen worden volop gebruikt in de sferen van marketing en communicatie. Er zijn een aantal initiatieven om AI in te zetten voor de verbetering van participatieprocessen, maar die zijn zeldzamer en staan nog in de kinderschoenen. Dat neemt niet weg dat het potentieel groot is, en er veel is om te onderzoeken en uit te proberen.

Pijlsnelle omschrijving van participatie

Het belangrijkste doel van participatieprocessen voor deelnemers is om mensen en organisaties betekenisvolle invloed te laten uitoefenen op hun (werk-, - woon, en leef-) omgeving.

Initiatiefnemers worden vaak gedreven door het principe van de 'participation mystique': zij hopen door een participatieproces een holistisch beeld te krijgen van de wensen en zorgen van de bewoners en organisaties in een omgeving dat (veel) verder rijkt dan dat van de stemmen die zich al stevig roeren.

Voor de verwezenlijking van beide doelen: meer invloed uitoefenen, en meer inzicht verkrijgen in de wensen van bewoners en organisaties die zich rond een plek of thema manifesteren bieden AI- toepassingen veel mogelijkheden die we graag willen uitdenken en onderzoeken.

We onderscheiden in deze opzet drie categorieën van pilots en onderzoek

1. AI-toepassingen voor deelnemers
2. AI-toepassingen voor initiatiefnemers
3. AI-toepassingen die samenwerking tussen deelnemers en initiatiefnemers verbeteren

Categorie 1

AI- toepassingen voor deelnemers aan participatieprocessen.

Probleemstelling:

Deelnemers aan participatieprocessen ervaren vaak een informatieachterstand: ze beschikken niet over de dossiers waarover initiatiefnemers en beleidsmakers beschikken. Veel deelnemers hebben ook niet de capaciteiten om hun ideeën te verwoorden of te verbeelden op een manier die impact heeft op de voorstellen.

De belofte van AI

AI kan bijdragen aan gelijkwaardiger gesprek en uitwisseling van ideeën door tools die het mogelijk maken om opvattingen en voorstellen direct uit te werken en te verbeelden en door de directe beschikbaarheid van kennis en feiten.

Chat GPT biedt voor een aantal van deze punten al uitkomst maar kent ook een aantal bezwaren:

- De toepassing kan geen databases zoals IBABS ontsluiten, terwijl zich juist op die plekken de veel relevante feiten bevinden
- De toepassingen hebben de neiging te 'hallucineren' en/of op onnavolgbare wijze te shoppen in verschillende bronnen waardoor de informatie lang niet altijd betrouwbaar is
- niet alle deelnemers voelen zich comfortabel bij het gebruik AI-tools die de door hen ingevoerde data gebruiken voor andere doeleinden dan het goede gesprek om het specifieke thema.

Wat we zoeken

We zoeken een AI-toepassing die:

- (net als Chat GPT) standpunten en ideeën van deelnemers goed weet te verwoorden en te verbeelden (aansluit op de taal van professionals en politici) zonder dat de informatie voor andere doeleinden wordt gebruikt
- Informatie over een specifiek project of thema beschikbaar stelt op basis van geüploade documenten, en/of specifieke databases.

Wat we ermee willen doen

De tool zou tijdens (offline) bijeenkomsten en in de context van (online) enquêtes deelnemers kunnen helpen om: - te factchecken, - complexe informatie te ontstluiten, - hun mening te verwoorden, - hun ideeën te verbeelden.

Idee voor concrete Pilot

We zoeken een (publieke of private) initiatiefnemer van participatieprocessen. Voor die processen willen we een virtuele ruimte inrichten met relevante informatie en relevante (verwoord- en verbeeld) tools. In die ruimte kunnen deelnemers van participatieprocessen tijdens bijeenkomsten en thuis (gedurende de pilot) hun input leveren.

Onderzoeksvragen:

Vraag 1 Op welke manier zijn AI-toepassingen in staat om de positie van deelnemers in een participatieproces te versterken.

Vraag 2 In welke mate leidt de concrete input die met behulp van deze tools wordt gegenereerd tot aanwijsbare veranderingen in projecten.

Vraag 3 Hoe ervaren deelnemers en initiatiefnemers het gebruik van de tool (a) en de invloed op het plan (b)?

Idee voor concrete Pilot 2

Veel deelnemers hebben geen specifieke opvattingen over een project. Wel hebben zij algemene opvattingen en waarden die ze belangrijk vinden. Denk aan opvattingen als: ik wil 'meer woningen voor starters,' 'meer biodiversiteit', 'meer ruimte voor cultuur', en waarden als: 'eerlijkheid', 'duurzaamheid', 'rechtvaardigheid'.

Die opvattingen kunnen resulteren in specifieke aandachtspunten voor projecten en helpen deelnemers om zich op een aantal aspecten te richten (en niet te verdrinken in de brij aan informatie).

We willen daarom een AI-tool inzetten waarin deelnemers kunnen aangeven wat zij belangrijk vinden om vervolgens standpunten en actiepunten voor een concreet project aangedragen te krijgen.

We hebben deze manier van werken ('de omgekeerde stemwijzer en persoonlijke waarden test') al uitgetoetst in ChatGPT en Deepseek en willen er nu een maken die losstaat van deze toepassingen.

De 'waardengenerator' bestaat uit een aantal vragen die deelnemers helpt hun standpunten en waarden te verwoorden en doet vervolgens suggesties voor hun input voor concrete voorstellen.

We zoeken deelnemers die willen helpen om deze waardengenerator te voeden en publieke/ private initiatiefnemers die deze in concrete projecten willen inzetten. Bij voorkeur in complexe abstracte processen (zoals een omgevingsvisie of in grote infrastructuurprojecten) die voor deelnemers moeilijk vallen te overzien.

Onderzoeksvraag

Vraag 1 Welke waarden en opvattingen moet een waardengenerator voor participatieprocessen bevatten?

Vraag 2 Draagt een waardengenerator bijdragen aan (voor initiatiefnemers en deelnemers) waardevolle inbreng van deelnemers aan concrete projecten?

Vraag 3 Hoe kan een waardengenerator bijdragen aan vermindering van polarisatie in participatieprocessen?

Categorie 2

AI-toepassingen voor initiatiefnemers.

Probleemstelling

Initiatiefnemers van participatieprocessen beschikken vaak al over veel informatie over de verschillende doelgroepen, stakeholders en de ('objectieve') impact van hun initiatief op hun omgeving. Dat betekent niet dat ze ook goed voorbereid zijn op de verschillende reacties die hun project losmaakt, dat ze goed inzicht hebben op andere projecten waar hun voorstel op aan zou kunnen sluiten of dat ze voldoende inzicht hebben in de betekenis van gebeurtenissen/ projecten uit het verleden voor hun huidige voorstel.

De belofte van AI

AI- toepassingen kunnen gericht het 'web afspeuren' (web scraping) en zo een beeld creëren van verschillende soorten opvattingen/ denkbeelden die leven rond een project of thema. Die verschillende typen kunnen vervolgens worden bevraagd waardoor een dieper inzicht ontstaat in de verschillende opvattingen en hun achtergrond. Andere toepassingen kunnen verslagen zo snel verwerken dat zij nog tijdens een bijeenkomst het gesprek kunnen verdiepen.

Wat we ermee willen doen

We zoeken AI-tools die goed voorbereiden op een bijeenkomst door middel van een combinatie van web-scraping en ingevoerde informatie. Daarnaast willen we tools inzetten die de verslagen van de bijeenkomsten kunnen verwerken en combineren met de informatie die afkomstig is uit het online- onderzoek.

Idee voor concrete pilot

We zoeken een publieke of private initiatiefnemer (en een aantal deelnemers van het proces) die het ontwerp/ planningsproces wil laten begeleiden door een aantal persona die we genereren uit online-onderzoek, interviews en verslagen van bijeenkomsten. Gedurende het proces kunnen deze persona ('jongere uit de buurt', 'actieve oudere', 'nieuwe bewoner', 'groenbeschermer', 'hondenbezitter') vragen over de voor- en nadelen van hun ontwerp stellen aan de persona. We proberen deze persona zo 'lokaal mogelijk' (passend bij wijk of thema) te laten reageren door hen te voeden met de uitkomsten van interviews en bijeenkomsten.

Onderzoeksvragen

Vraag 1: Kunnen AI-toepassingen de juiste balans vinden tussen initiatieven en de voorkeuren van de omgeving?

Vraag 2: Hoe ervaren deelnemers aan participatieprocessen het gebruik van 'persona'. Welke vorm van (transparante) communicatie is nodig om deze persona te vertrouwen?

Vraag 3: Hoe ervaren initiatiefnemers het werken met persona? En a) hoe trouw zijn zij aan de uitkomsten en b) hoe gaan zij om met tegenstrijdige meningen?

Vraag 4: Wat is de invloed van de persona op de inrichting van het participatieproces?

Categorie 3

AI-toepassingen die de dialoog en samenwerking tussen initiatiefnemers en deelnemers verbeteren.

Probleemstelling

Deelnemers en initiatiefnemers ervaren vaak dat zij in participatieprocessen 'blijven hangen' in algemeenheden, primaire reacties, onmogelijkheden en stokpaardjes. Die problemen hebben te maken met een gebrek aan tijd, kennis en middelen van deelnemers en onwil, financiële beperkingen, gebrek aan inhoudelijk overzicht en te weinig (politieke/ beleids-)ruimte van initiatiefnemers.

Ze hebben ook te maken met 'onbegrip' voor elkaars emoties, manier van denken en formuleren en een beperking in de mogelijkheid om samen concreet aan de slag te gaan.

De belofte van AI

AI-toepassingen kunnen snel inzicht geven in de belangrijkste drijfveren van deelnemers en initiatiefnemers, ze kunnen kennishiaten opvullen en adviseren over de ruimte die een participatieproces moet krijgen voor verandering en invulling van voorstellen. AI-toepassingen kunnen deelnemers en initiatiefnemers samen aan de 'werkbank' zetten om in gesprek te gaan en aan oplossingen te werken.

Wat we ermee willen doen

We zoeken AI-tools die wederzijds begrip creëren en samenwerking faciliteren tussen leken en professionals.

Idee voor concrete Pilot

We zoeken een publieke initiatiefnemer die in een (enigszins) gepolariseerd project en in een co-creatieproject AI-tools wil inzetten om begrip en samenwerking tussen deelnemers en initiatiefnemers te bevorderen

Onderzoeksvragen

Vraag 1: Hoe kunnen AI-tools samenwerking tussen deelnemers en initiatiefnemers in concrete processen bevorderen.

Vraag 2: In hoeverre zijn AI-toepassingen in staat om (economische, politieke, media) barrières die in grote mate buiten de invloedssfeer van deelnemers en initiatiefnemers liggen (a) in kaart te brengen en (b) te slechten of mitigeren.

